

УДК 371.59

ПОТЕНЦІАЛ ГРОМАДСЬКО-АКТИВНИХ ШКІЛ ДЛЯ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТИЗМУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Назаренко Галина Анатоліївна
м.Черкаси

У статті висвітлюються потенційні можливості громадсько-активної школи для виховання культури демократизму старшокласників. Розглядаються особливості демократизації шкільного життя, налагодження партнерства школи з державним, комерційним та некомерційним секторами українського суспільства у вирішенні життєво важливих проблем учнівської молоді, організації волонтерської діяльності у місцевій громаді. Акцентовується увага на окремих аспектах активізації діяльності громадсько-активних шкіл в контексті досліджуваної проблеми.

Ключові слова: громадсько-активна школа, культура демократизму, демократизація, партнерство, волонтерство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні передбачає активну співучасть громадян-суб'єктів у реалізації своїх прав і свобод у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах суспільного життя, вплив на процес прийняття суспільно-політичних рішень та забезпечення ефективного контролю громадянського суспільства за політичною діяльністю як інститутів влади, представницьких органів, так і окремих політичних діячів, представників державної влади та місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, актуалізує проблему виховання у кожного громадянина нашої держави культури демократизму як культури визнання й реалізації демократії.

По відношенню до владних структур культура демократизму – це порядок здійснення влади, спосіб управління суспільними справами на засадах принципів демократії. Це орієнтація на реальні потреби й запити громадян, втілення їх невідчужуваних прав та свобод. За сучасних умов демократизм, окрім іншого, означає особисту індивідуальну свободу людини, її соціальну активність; участь громадян у житті держави, у розв'язанні проблем життя громадянського суспільства.

Особистість, якій притаманна культура демократизму високого рівня, – це громадянин демократичної держави, активний, самостійний та відповідальний суб'єкт громадянського суспільства, який усвідомлює демократичні цінності, відчуває і цінує свою свободу і власну гідність, здатний до самоствердження (самопізнання, самовизначення, самореалізації) та взаємодії з владними структурами та органами місцевого самоврядування у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах життя громадянського суспільства, спроможний демократичними способами захищати та відстоювати власні права і свободи, прогресивний демократичний розвиток своєї держави [3, с.5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти виховання культури демократизму особистості в умовах розбудови суспільно-політичного життя в Україні висвітлюються у наукових працях В.Бєбика, Є.Головахи, М.Головатого, М.Корнева, В.Рєбкала, де демократична політична культура розглядається під кутом зору узагальнених політико-психологічних характеристик людини й залежить від ступеню її політичної розвиненості, вміння реалізувати власні політичні знання у межах функціонуючої політичної системи. Наукові доробки М.Боришевського, І.Жадан, Л.Овдієнко розкривають психологічні особливості демократичної політичної культури у їхньому тісному зв'язку з освітою в умовах суспільних змін. У дослідницьких роботах Н.Гедікової, Н.Дембицької, М.Катаєвої, В.Москаленко акцент робиться на психологічних чинниках процесу формування демократичної політичної культури особистості через аналіз процесу її політичної соціалізації. Наукові роботи В.Васютинського, Г.Дилігенського, Д.Ольшанського, М.Слюсаревського, О.Шестопаля висвітлюють сутність демократичної політичної культури особистості в контексті дослідження масової політичної свідомості та політичної поведінки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак потребують аналізу потенційні можливості сучасних освітніх технологій для виховання культури демократизму учнів старших класів, визначення оптимальних форм та методів підвищення ефективності означеного процесу.

Метою статті є висвітлення потенціалу громадсько-активних шкіл для виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів, сприяння усвідомленню ними взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві, гуманізму, толерантності, власної спроможності впливати на життя громади, готовності самостійно реалізовувати власні рішення та відповідати за їх наслідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, зазначимо, що активне становлення громадсько-активних шкіл (ГАШ) в Україні стало можливим завдяки діяльності Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», заснованого Міжнародним фондом «Відродження», щодо впровадження програми «Школа як осередок розвитку громади». Відповідно до концепції громадсько-орієнтованої освіти, названа програма сприяє розвитку громадської активності у співпраці всіх членів місцевих громад і розвитку громадянського суспільства у цілому. Іншими словами, філософія діяльності ГАШ базується на партнерстві школи і громади, розвитку громадської самоорганізації й самоуправління, запровадженні демократичних засад у життєдіяльність навчального закладу, місцевої громади та окремої особистості.

Завдяки налагодженню партнерських стосунків між школою та всіма ресурсами громади громадсько-активні школи стають освітньо-культурними центрами, що готові й спроможні надавати великий спектр послуг для дітей, молоді, сімей і громадських інституцій. Крім цього, ГАШ залучає громаду до процесу управління школою: навчальний план такої школи орієнтується на інтереси й потреби дітей та громади; батьки учнів беруть участь у прийнятті рішень щодо якості освіти їхніх дітей та участі в житті школи; шкільні приміщення надаються громадським інституціям для реалізації спільних довгострокових освітніх, оздоровчих, культурних та соціальних програм; налагоджуються партнерські стосунки між шкільною адміністрацією, учнями, батьками та місцевими органами влади; бізнес-структури та окремі підприємці залучаються до співпраці задля покращення життя громади [1].

Для становлення культури демократизму зростаючої особистості надзвичайно важливими є такі засадничі принципи діяльності громадсько-активних шкіл, як-от: розвиток активної життєвої позиції учнів, активізація усіх членів місцевої громади задля вирішення власних проблем, взаємодія у визначенні потреб та ресурсів громади; визнання ролі усіх членів громади в освіті та розвитку громади, покращенні життя для кожного члена громади; створення умов для набуття учнівською молоддю досвіду громадської активності; орієнтація на ідеали громадянського суспільства, на демократизацію усіх сфер соціального життя [2].

Діяльність ГАШ спрямована також на впровадження демократичних принципів у всі аспекти шкільного життя, сприяння розвиткові шкільного самоврядування, формування у всіх учасників взаємодії демократичної культури як основи розвитку громадянського суспільства:

– по-перше, завдяки організації роботи *дискусійних клубів*, заохочується прагнення старшокласників висловлювати свою думку і поважати думку інших, відігравати активну роль у суспільних справах;

– по-друге, *децентралізація та демократизація* процесу управління школою сприяє залученню більшої кількості людей у процес прийняття важливих для школи і громади рішень. Учнівські, педагогічні та батьківські органи самоврядування, діючи незалежно один від іншого, складають єдину систему шкільного самоврядування, спрямованого на реалізацію прав, свобод та забезпечення культурно-освітніх й соціальних потреб усіх учасни-

ків спільної взаємодії. Це дає змогу учням спостерігати реальні приклади демократії в дії. Беручи участь в *учнівському самоврядуванні*, старшокласники громадсько-активних шкіл на практиці навчаються демократичним процедурам, зокрема, участі у передвиборній кампанії та самих виборах шкільного активу, у прийнятті на загальношкільному рівні рішень, які стосуються безпосередньо учнівської молоді, у самостійній організації життєдіяльності школи. Старшокласники здійснюють поточне і стратегічне планування діяльності, навчаються брати відповідальність за реалізацію спільних цілей;

– по-третє, невід'ємною складовою життя громадсько-активної школи є *волонтерство*, яке заохочує учнів брати активну участь у житті місцевої громади, розвиває у старшокласників почуття довіри та поваги до учасників спільної взаємодії, дає змогу відчувати себе громадянином, який спроможний зробити реальний внесок у розвиток своєї громади. Допомога літнім людям, дітям із незможних родин, членам громади з особливими потребами; організація екологічних акцій (прибирання громадських парків, скверів, пришкольного подвір'я тощо), проведення культурно-просвітницької діяльності на користь громади (організація урочистих заходів, святкування, літніх таборів, молодіжних дискотек, створення музеїв, відкриття для потреб мешканців села бібліотечних фондів школи та ін.), здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності (організація спортивних змагань і родинних турнірів, проведення лекторіїв з питань здорового способу життя, випуск валеологічних газет та листівок, зустрічі зі спортсменами, медичними працівниками, налагодження роботи спортивних гуртків і секцій, відкритих для учнів і мешканців громади, надання можливості користування спортивним інвентарем тощо) – ось далеко не повний перелік конкретних справ старшокласників громадсько-активних шкіл, участь у яких сприяє розвитку в учнів почуття громадянськості, зміцнює відчуття власної гідності й упевненості у собі [4, с.4-20].

Як зазначалось вище, особливою турботою громадсько-активних шкіл є встановлення та розвиток *партнерства* як взаємовигідних відносин органів державної влади на місцях (державний сектор), бізнесу (комерційний сектор) і громадських інституцій (некомерційний сектор). Це партнерство вибудовується на принципах рівноправності сторін, довіри у відносинах, взаємоповаги та врахування інтересів сторін, свободи вибору обговорюваних питань, сумлінності у відносинах сторін соціального партнерства, добровільності прийняття сторонами певних зобов'язань; компромісу щодо вирішення розбіжностей, що виникають у ході переговорів; зобов'язковості виконання досягнутих домовленостей; взаємного інформування сторін про зміну ситуації; відповідальності сторін за невиконання прийнятих зобов'язань і рішень; прозорого інформування про хід виконання завдань соціального партнерства; систематичності контролю за виконанням прийнятих у рамках соціального партнерства угод, колективних договорів і рішень; гласності у виконанні прийнятих сторонами рішень [5, с.8-11].

Наголосимо, що набутий старшокласниками досвід активної

діяльності у громаді на засадах зазначених вище принципів є надто важливим для опанування ними демократичних процедур як проявів культури демократизму особистості.

Важливою в контексті досліджуваної нами проблеми є *співпраця* громадсько-активної школи з *громадськими організаціями*. Будучи інтегрованою в життя місцевої громади, ГАШ забезпечує підтримку громадським організаціям: надає у користування обладнання школи, допомагає проводити опитування та консультації з актуальних питань розвитку місцевої громади, співпрацює у розробленні та впровадженні громадських проєктів, організовує спільні громадські слухання, дискусії, дебати, «круглі столи», семінари, перемовини, а також масові зібрання громади – сходини села, мітинги, віча та ін. [6, с.11-17].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З огляду на висвітлене вище, доходимо висновку про те, що діяльність громадсько-активних шкіл у місцевій громаді є максимально наближеною до прямої демократії та характеризується розвинутим самоврядуванням, участю партнерів по взаємодії у прийнятті важливих для життєдіяльності громади рішень, прозорістю та відкритістю процесу вирішення проблем суспільної значущості, свободою висловлення членами громади власних поглядів з важливих питань, готовністю окремих громадян, громадських організацій та представників органів місцевого самоврядування до взаємодії щодо покращення життя громади. Старшокласники ГАШ на практиці навчаються ініціювати та брати участь в обговоренні проблем, важливих для життєдіяльності молоді, а також співпрацювати з владними структурами та органами місцевого самоврядування щодо вирішення актуальних питань життя учнівської молоді та інших членів місцевої громади.

Втім, вважаємо за необхідне наголосити на деяких недостатньо використовуваних громадсько-активними школами потенційних можливостях для виховання культури демократизму старшокласників: в організації взаємодії учнівської молоді з владними структурами та органами місцевого самоврядування доцільно, на наш погляд, забезпечувати набуття учнями первинного досвіду контролю за діяльністю влади шляхом проведення зустрічей з народними депутатами різних рівнів з питань ознайомлення з результатами реалізації ними передвиборчих програм, а також з державними посадовцями та представниками органів місцевого самоврядування - з питань державної молодіжної політики. Крім цього, важливо в організації діяльності дискусійних клубів сприяти опануванню старшокласниками на когнітивному рівні демократичних способів впливу на владу з метою покращення життя місцевої громади, захисту соціальних, економічних, політичних та культурних прав і свобод членів громадянського суспільства, а також набуття відповідних навичок шляхом проведення ділових та рольових ігор, обговорення реальних ситуацій суспільно-політичного життя, участі у дискусіях, диспутах та дебатах. Використання висловлених пропозицій, на нашу думку, посилюватиме демократичну спрямованість діяльності громадсько-активних шкіл.

Література та джерела

1. Громадсько-активна школа: філософія та принципи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/scdd_what_social_active_school/> – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Модель громадсько-активної школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/scdd_model_social_active_school/> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Назаренко Г.А. Виховання культури демократизму старшокласників: особливості дослідно-експериментальної роботи / Галина Анатоліївна Назаренко // Рідна школа. – 2013. – №12 (1008). – С.3-9
4. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навчально-методичний посібник / Мирслава Яківна Товкало, під заг. ред. Лідії Іванівни Даниленко. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 52 с.
5. Стандарти громадсько-активної школи: партнерство: навчально-методичний посібник / Лариса Миколаївна Ткаченко, під заг. ред. Лідії Іванівни Даниленко. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 42 с.
6. Стандарти громадсько-активної школи: розвиток громади: навчально-методичний посібник / Мирслава Яківна Товкало, під заг. ред. Лідії Іванівни Даниленко. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 50 с.

В статтє освещаются потенциальные возможности общественно-активной школы для воспитания культуры демократизма старшеклассников. Рассматриваются особенности демократизации школьной жизни, налаживания партнерства школы с государственным, коммерческим и некоммерческим секторами украинского общества в реализации жизненно важных проблем учащейся молодежи, организации волонтерской деятельности в местном сообществе. Акцентируется внимание на некоторых аспектах активизации деятельности общественно-активных школ в контексте исследуемой проблемы.

Ключевые слова: общественно-активная школа, культура демократизма, демократизация, партнерство, волонтерство.

The article highlights the potential of the social school for the education of culture of democracy in high school pupils. The features of the democratization of school life, school partnership with government, business and non-profit sectors of Ukrainian society in addressing vital is-

sues of school youth, organization of volunteers' activities in the local community have been considered. Attention is focused on some aspects of the revitalization of Community Schools in the context of the investigated problem.

Key words: community school, the culture of democracy, democratization, partnership, volunteerism.